

Opis źródła:

Od drugiej połowy 1904 r. Rosja, w tym Królestwo Polskie, ogarnięta była wrzeniem rewolucyjnym. Dochodziło do licznych manifestacji ulicznych i strajków. Napady, rabunki, strzelaniny, a nawet ataki z użyciem materiałów wybuchowych nie były niczym niezwykłym. Pod koniec maja 1905 r. Warszawą wstrząsnęła kolejna fala przemocy, która przeszła do historii pod nazwą „pogromu alfonsów”. Od 24 maja przez kilka dni rzemieślnicy i robotnicy przeważnie żydowskiego pochodzenia napadali na złodziei, stręczycieli, paserów i oszustów, niszcząc jednocześnie lokale związane ze środowiskiem przestępczym lub płatnymi usługami seksualnymi. Wydarzenia te wpisują się w szerszy kontekst ruchów rewolucyjnych na ziemiach polskich w latach 1905–1907, rosnących w siłę ruchów robotniczych (m.in. Polskiej Partii Socjalistycznej), prostytucji, środowisk przestępczych i społecznego marginesu w ogóle oraz roli przemocy na ziemiach zaboru rosyjskiego na przełomie XIX i XX w.¹ „Pogrom alfonsów” w 2023 r. stał się przewodnim tematem cieszącego się dużą popularnością serialu „Polowanie na ćmy” w reżyserii Michała Rogalskiego. Tekst źródła to artykuł, który w związku z dramatycznymi wydarzeniami w Warszawie w maju 1905 r. ukazał się na łamach socjalistycznego pisma „Naprzód”.

Miejsca wydania:

[Autor nieznany], *Z zaboru rosyjskiego*, „Naprzód”, 1 czerwca 1905, nr 148, s. 1–2.

Pogrom domów publicznych w Warszawie, wybrała i opracowała A. Jakubczak, Warszawa 2022, s. 59–61.

Tekst źródła:

Pogrom domów publicznych w Warszawie, wybrała i opracowała A. Jakubczak, Warszawa 2022, s. 59–61.

[Autor nieznany], *Z zaboru rosyjskiego*, „Naprzód”, 1 czerwca 1905, nr 148, s. 1–2.

Z zaboru rosyjskiego

Warszawa, 20 maja

Sąd doraźny

¹ *Pogrom domów publicznych w Warszawie*, wybrała i opracowała A. Jakubczak, Warszawa 2022, s. 9–12.

Wobec krwawego „lynchu”, skierowanego przeciw pasożytom, żyjącym ze straszego rzemiosła prostytutek, oraz chaosu najrozmaitszych ocen tego niezwykłego wybuchu, komitet warszawski P[olskiej] P[artii] S[ocjalistycznej] wydał 27 i 28 bieżącego miesiąca [maja] w tajnej swej drukarni dwie odezwy, przelewające właściwe światło na wypadki. Ze względu na poruszenie umysłów, jakie wywołały ostatnie zaburzenia warszawskie, przytaczamy te odezwy w całości:

W czasach rewolucyjnych lud szuka sposobności do wyładowania swych sił gotowych do walki – widzimy wtedy cały szereg wypadków, częstokroć krwawych, które wybuchają zupełnie żywiołowo, przez nikogo nieorganizowane ani kierowane.

Lud, porywając się do walki z uciskiem, rzuca się zazwyczaj na wszystkie te objawy istniejącego ustroju, które stanowią najboleśniejszą ranę jego życia. Ale lud ten, nie dość jeszcze wyrobiony politycznie, nie zawsze rozumie, gdzie trzeba szukać źródeł zła, powstaje przeciwko skutkom, a nie usuwa przyczyn.

Wypadki ostatnie są właśnie charakterystycznym objawem rozpoczynającej się rewolucji. Byliśmy świadkami straszego pogromu, skierowanego przeciw domom rozpusty, przeciw handlarzom żywego ciała ludzkiego.

Nie łudźmy się jednak; pogrom ten nie usunie zła z korzeniami, bo jak nie można znieść wyzysku, zabijając fabrykantów lub niszcząc fabryki, tak nie można znieść rozpusty, niszcząc domy rozpusty. Jeżeli w mieście naszym istnieją setki takich domów, które wyzyskują bezlitośnie tysiące nieszczęśliwych dziewcząt, to winien temu jedynie kapitalistyczny ustrój społeczny, wyrzucający na ulicę dziesiątki tysięcy istot bez środków do życia, i oddający je przez to w szpony nędzy, rozpusty, korszonów-alfonsów i żądnych niecznych uciech synków burżuazyjnych. Nie pomogą na to choćby najkrwawsze pogromy domów publicznych. Tysiące bodaj zabitych alfonsów i setkę zburzonych domów publicznych przy tym samym ustroju zastąpią nowe armie alfonsów i nowe przybytki rozpusty.

Nikczemnych wyrzutków społeczeństwa słuszna i zasłużona spotkała kara, lecz potępić należy stanowczo katowanie dziewczyn, będących najnieszczęśliwszymi ofiarami dzisiejszych urządzeń społecznych. Panów zaś, którzy z usług zakładów tych korzystają, którzy za wydarte ludowi robocemu grosze kupują cześć kobiet z tego samego ludu pochodzących, zemsta ludowa nie dosięga.

Nie zorganizowaliśmy tego pogromu. Wypadki jednak ostatnie powinny podwoić naszą czujność, ponieważ podczas nich policja zachęcała wprost do pogromu, sądząc

prawdopodobnie, że drogą rozchodzenia namiętności pchnie do walki bratobójczej proletariatu chrześcijański i żydowski.

Towarzysze! Wypadki dni ostatnich są jeszcze jednym dowodem więcej, że wstręt do ustroju kapitalistycznego ogarnął szerokie masy, które rwą się do czynu.

Ale czyny najpiękniejsze idą na marne, jeżeli nie są świadome i planowo zorganizowane. A więc szerzymy świadomość w masach, szerzymy oświatę socjalistyczną, organizujemy się, a obalimy cały ustrój dzisiejszy, to źródło wszelkiej nędzy, wyzysku i ciemnoty, a przede wszystkim ohydny carat – prawdziwy symbol rozpusty.

Warszawa, 27 maja 1905 roku.

[...]

Walki z suterenami

Wtorkowe pisma warszawskie przynoszą jeszcze parę opisów walk z suterenami, które wybuchły w poniedziałek w dzielnicy staromiejskiej. Przy ulicy Wąski Dunaj usiłował tłum zaatakować domy rozpusty – zastał wszakże przeszło stu sutenerów, uzbrojonych w rewolwery, noże, siekiery, drągi żelazne i tym podobne, którzy go zmusili do cofnięcia się. Po utarczce zjawił się na miejscu komisarz cyrkułu Zamkowego na czele policji i kozactwa i aresztował 65 sutenerów, oraz 20 prostytutek za przechowywanie tak znacznej ilości broni i zmobilizowanie tyłu sutenerów. Pod eskortą wojskową po podpisaniu protokołów odesłano wszystkich do więzienia przy ulicy Długiej.

Również w poniedziałek, gdy gromada sutenerów podążała dorożkami ulicą Miłą ku ulicy Okopowej, gdzie czują się bezpieczniejszymi, tłum żydów popędził za dorożkami, zasypując sutenerów kamieniami i chcąc ich pochwycić. Sutenerzy zaś dobyli nożów i rewolwerów, wystrzelili kilka razy do tłumu, ale nikogo nie zranili i uciekli.

Charakterystyczne jest, że po ostatnich pogromach sutenerzy zgromadzili się tłumnie w dzielnicy staromiejskiej, gdzie w labiryncie wąskich uliczek i starych kamienicach o wąskich drzwiach, czują się bezpieczni, jak w warowni. Część ich z braku miejsca zapragnęła połączyć się w miejscowościach Budy i Koło ze swymi kompanionami, którzy uciekając przed pogromem z miasta, tam się ulokowali i oto doszło do starcia na ulicy Miłej.

Słowniczek pojęć:

„*Naprzód*” – pierwsza ukazująca się na ziemiach polskich socjalistyczna gazeta, która obok „*Robotnika*” posiadała wiodącą pozycję w prasie orientacji lewicowej na rynku polityczno-prasowym Krakowa, a w II Rzeczypospolitej na terenie zachodniej i środkowej Małopolski.

Pismo to było jedną z głównych gazet krakowskich i głównym organem prasowym Polskiej Partii Socjalistycznej Galicji i Śląska. „Naprzód” reprezentował i odwoływał się do zorientowanej lewicowo części społeczeństwa. Znany był z brutalnego stylu wobec przeciwników politycznych. „Naprzód” ukazywał się w latach 1892–1948. Za.: M. Jakubek, *Prasa krakowska 1795–1918. Bibliografia*, Kraków 2004, s. 202 – 205; H. Kosętko, A. Toczek, *Wstęp*, w: *W „naprzodowym” stylu. Materiały z sympozjum w 110 rocznicę ukazania się krakowskiego „Naprzodu”*, red. Ciż, Kraków 2004, s. 5.

Cyrkuł – w zaborze rosyjskim określenie komisariatu policji
[<https://sjp.pwn.pl/slowniki/cyrku%C5%82>]

Budy i Koło – sąsiadujące niegdyś ze sobą miejscowości, położone na północny zachód od Warszawy; w 1910 r. zostały do niej przyłączone. Za: *Pogrom domów publicznych...*, s. 61, przyp. 14.

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy).

1. Korzystając z wiedzy pozaźródłowej, wymień główne założenia programowe PPS.
2. Jakie przyczyny społeczne legły u podstaw rewolucji lat 1905–1907?
3. Jakie metody walki stosowano w czasie rewolucji?
4. W jaki sposób warszawscy działacze PPS oceniają celowość ataków na domy publiczne i kobiety trudniące się prostytutką?
5. Jaka miała być rola policji w czasie warszawskich zamieszek?
6. Jakie działania – zdaniem autorów manifestu PPS – należy podjąć po dramatycznych wypadkach w maju 1905 r.?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Dlaczego działacze PPS byli oskarżani o zorganizowanie pogromu?
2. Wyjaśnij narodowe aspekty rewolucji lat 1905–1907.

Literatura pomocnicza:

Raporty warszawskich oberpolicmajstrów (1892–1913), wyd. H. Kiepuska, Z. Pustuła, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 58–66, nr 13.

Blobaum R., „*Panika moralna*” w polskim wydaniu. *Dewiacje seksualne i wizerunki przestępczości żydowskiej na początku XX wieku*, w: *Kobieta i rewolucja obyczajowa*.

- Spoleczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX i XX. Zbiór studiów*, t. 9, red. A. Żarnowska, A. Szwarec, Warszawa 2006, s. 265–275.
- Jakubczak A., „*Pogrom alfonsów*” w Warszawie 1905 roku w świetle prasy żydowskiej, „*Studia Judaica*” 2015, vol. 18, nr 2 (36), s. 339–357.
- Jakubczak A., *Polacy, Żydzi i mit handlu kobietami*, Warszawa 2020, s. 185–197.
- Kaczyńska E., *Tłum i margines społeczny w wydarzeniach rewolucyjnych (Królestwo Polskie 1905–1907)*, „*Dzieje Najnowsze*” 1983, nr 1–2, s. 221–230.
- Kalabiński S., Tych F., *Czwarte powstanie czy pierwsza rewolucja. Lata 1905–1907 na ziemiach polskich*, Warszawa 1976, s. 204–221.
- Kiepuska H., *Warszawa w rewolucji 1905–1907*, Warszawa 1974, *passim*.
- Mark B., *Proletariat żydowski w przededniu rewolucji 1905 roku*, „*Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego*” 1955, nr 13–14, s. 3–72.
- Marzec W., *Rebelia i reakcja. Rewolucja 1905 roku i plebejskie doświadczenie polityczne*, Łódź–Kraków 2016, s. 17–127, 428–457.
- Micińska M., „*Wieść z dna polskiego piekła*”. *Problem oskarżeń o zdradę narodową w okresie rewolucji 1905–1907 roku*, w: *Rewolucja 1905–1907 w Królestwie Polskim i w Rosji*, red. M. Przeniosło, S. Wiech, Kielce 2005, s. 45–58.
- Samuś P., *Socjaliści wobec przemian modernizacyjnych w społeczeństwie Królestwa Polskiego w latach rewolucji 1905–1907*, w: *Dziedzictwo rewolucji 1905–1907*, red. nauk.
- A. Żarnowska, A. Kołodziejczak, A. Stawarz, P. Tusiński, Warszawa–Radom 2007, s. 191–204.
- Sikorska-Kulesza J., „*Sądy doraźne*” nad prostytutką w Warszawie w maju 1905 roku w świetle prasy, w: „*Rocznik Warszawski*” 2007, t. 35, s. 111–127.
- Sikorska-Kulesza J., *Zło tolerowane. Prostytycja w Królestwie Polskim w XIX wieku*, Warszawa 2004, s. 301–348.
- Stegner T., *Rewolucja w opinii środowisk liberalnych Królestwa Polskiego w latach 1905–1907*, w: *Rewolucja 1905–1907 w Królestwie Polskim i w Rosji*, red. M. Przeniosło, S. Wiech, Kielce 2005, s. 21–43.

Najważniejsze cezury:

Opisywane przez źródło wydarzenia miały miejsce w roku 1905. Działania rewolucyjne w Królestwie Polskim trwały do 1907 r. i w efekcie przyniosły szereg pozytywnych zmian dla Polaków ze względu na ustępstwa caratu, m.in. w kwestii prywatnego szkolnictwa (początek działalności w Warszawie Polskiej Macierzy Szkolnej), ruchu spółdzielczego czy cenzury.

Także w 1905 r. Henryk Sienkiewicz otrzymuje Nagrodę Nobla w dziedzinie literatury. W Krakowie ma miejsce początek działalności kabaretu „Zielony Balonik”. We Francji następuje rozdzielenie Kościoła od państwa. Japończycy zajmują część wyspy Sachalin (należącej do tej pory do Rosji) i umacniają swoje wpływy w Korei. W Petersburgu wielka demonstracja, w której robotnicy domagali się od cara poprawy swojego losu, zakończyła się masakrą protestujących; tzw. krwawa niedziela niezwykle negatywnie odbiła się na wizerunku cara Mikołaja II i rozpoczęła rewolucję. Norwegowie zerwali unię personalną ze Szwecją.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek